

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Nivalainen, Markku

Title: Kielen kärjellä karkea kirjain

Year: 2017

Version:

Please cite the original version:

Nivalainen, M. (2017). Kielen kärjellä karkea kirjain. *Agricolan kirja-arvostelut*, 4.4.2017. <https://agricolaverkko.fi/review/kielen-karjella-karkea-kirjain/>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Kielen kärjellä karkea kirjain

4.4.2017 Markku Nivalainen <markku.nivalainen@jyu.fi> YTM, jatko-opiskelija, Cardiff Rinnekangas, Rax: *Kadonnut kieli*. LURRA Editions, 2015. 208 sivua. ISBN 978-952-5850-54-3.

Kadonnut kieli on kosmopoliittina kirjailijana, valokuvaajana, elokuvaohjaajana ja kustantajana tunnetun Rax Rinnekankaan (s. 1954) kirjan mittainen polveileva esse kielestä ja sen suhteesta niin kulttuuriin kuin ihmisyyteen. Teos peräänkuuluttaa ajattelun ja sanojen mahdin tunnistamista aikana, jolloin arvoa on tapana antaa vain asioille, jotka hetkellisesti auttavat loputtoman tylsistynyttä länsimaista ihmistä selviämään arjesta, jotta tämä voi jatkaa sisällyksetöntä kuluttamista.

Kadonneen kielen keskiössä on käsitys kielestä ihmisyyttä määrittävänä tekijänä ja huoli kielen roolissa tapahtuneiden muutosten vaikutuksesta ihmisenä olemisen ehtoihin sekä mahdollisuuksiin. Kuten Rinnekangas teoksen aluksi kirjoittaa:

"Olemme siirtyneet epätodelliseen aikaan, jota voidaan kutsua *kollektiiviseksi hypnoosiksi*. Hypnoosia hallitsee yltyvä globaali slangi, joka on päivä päivältä yksitasoisempaa, sanastollisesti niukempaa ja sisältöjen sijasta ennen kaikkea, joka muodossaan, hirvittävän viihdyttävää." (11)

Tämän jälkeen onkin hieman yllättävää, että ensimmäisen luvun avaa Rinnekankaan kirjallisten ja aatteellisten suunnannäyttäjien sukupuolta koskeva selvitys: hänen merkittävimmät kulttuuriset viitepisteensä ovat peräisin "filosofisella tasolla sukupuolettomien" miesten kynistä (17). Ainoa mukaan kelpuutettu nainen on **Hannah Arendt** (1906-1975), mikä pistää miettimään, mitä filosofisen tason sukupuolettomuus mahtaa tarkoittaa. Onko kyseessä jotain, mihin vain kovin harva nainen kykenee? Entä mitä on filosofisen tason sukupuolisuus? Onko kenties olemassa maskuliinista ja feminiinistä ajattelua? Rinnekangas ei moisia kysymyksiä esitä, vaan siirtyy biologiset varaukset tehtyään esittämään yleisen tason analyysin kulttuurin rappioutilasta sekä länsimaisen ihmisen kielen ja tietoisuuden "kastroimisen" välittömistä ja välillisistä seurauksista (11, 130).

Rinnekankaalle miehistä tärkeimmät ovat **W. G. Sebald** (1944-2001), **Thomas Bernhard** (1931-1989), **Peter Handke** (1942-) ja **Imre Kertész** (1921-2016), jotka kaikki ovat huolissaan kielestä maailmassa, jossa ajattelun sijaan arvokkaaksi koetaan hauskuuttaminen ja viihdyttäminen. Viihde käy kaupaksi ja kaikkialle levittäytyneen markkinoiden logiikan siivittämänä arvo samastuu rahalliseen arvoon. Viihde mahdollistaa ajattelun unohtamisen ja elämän latistumisen yksiulotteiseksi ja puhtaan hetkelliseksi olemiseksi, jonka puitteissa ihmisen rooliksi jää kulutuksen kautta palvella markkinakoneistoa. Esimerkkeinä tilanteen ongelmallisuudesta toimivat muun muassa niin kustantajien kuin suuren yleisön penseys käännöskirjallisuutta kohtaan sekä kirjakauppa- ja kustannusalan keskittyminen suurten, yksinomaan voittoa tavoittelevien toimijoiden käsiin.

Kuva: *Fate Magazine*ns kansikuva, 1954.

Paljon ongelmia vähän ratkaisuja

Talouden ylivalta ja kulttuurin alennustila ovat teemoja, jotka toistuvat toistumistaan aikalaisanalyttisessä kirjoittelussa. Tältä osin *Kadonnut kieli* kuulostaa kovin tutulta ja sivaltelua, niin taidokkaasti kirjoitettua ja osuvaa kuin se paikoin onkin, hieman raskauttaa kulttuurikriittisen esseistiikan helmasynteihin kuuluva ongelmien loputon osoittelu ja ratkaisuehdotusten lähes täydellinen puuttuminen. Myös Rinnekankaan käyttämät esimerkit vaikuttavat ensialkuun hämmäntäviltä. Yksi näistä koskee kirjakauppojen valikoimaa. Verkkokauppojen valtakaudella herää kysymys, kuinka suuri vaikutus alati harvalukuisempien kivijalkaliikkeiden tarjonnalla todella on ihmisten lukutottumuksiin. Sangen yllättävä on myös kriittinen kommentti koskien rikoskirjallisuuden saamaa näkyvyyttä helsinkiläisessä *Kirkko ja kaupunki* -seurakuntalehdessä. Rinnekankaan mukaan näyttää siltä, että kirkko on unohtanut kristinuskoon kuuluvan "rakkauden pyhän kielen" ja taipunut kosiskelemaan yleisöä "vihan kielellä", joka rikoskirjallisuuden myyntitilastojen perusteella vetoaa nykyihmiseen (64).

"Vielä 90-luvulla kristillistä koskemattomuutta vaalinut lehti hyväksyy nykyisin rakkauden kielen – pyhän hengen ja testamentillisen jumalkäsitteen ja sen vaalimisen – korostamisen rinnalle myös väkivaltakirjallisuuden ja muun viihteen laajan ja perusteellisen esittelemisen. Aukeamat, joissa samalla vakavuudella ja samoilla äänenpainoilla pohditaan syviä uskonnollisia kysymyksiä ja ihmisenä olemisen moraalisia kysymyksiä ja esitellään viimeksi ilmestyneiden dekkareiden juonikulkuja, ovat osa lehden sivustoa." (64–65)

Vastapainoksi *Kirkon ja kaupungin* tarjoamalle kuvalle kulttuurista ja ihmisyydestä Rinnekangas asettaa keskiajan Saksassa vaikuttaneen **Mestari Eckhartin** (1260–1327).

Harmillisesti Rinnekangas ei ole kiinnostunut teologisista kysymyksenasetteluista, joten protestanttisen perinteen ristiriitaista suhdetta kristilliseen mystiikkaan ei *Kadonneessa kielessä* käsitellä.

Kiinnostavin uskontoa sivuava havainto liittyy elämäntapakirjallisuuden ja väkivaltakirjallisuuden kieroutuneeseen suhteeseen. Rinnekankaan mukaan länsimainen ihminen pyrkii väkivaltaviihteen avulla šokeeraamaan itsensä ulos ikävystyneisyyden tilasta ja päätyy lopulta terapoimaan itseään elämäntapaoppailla (130). Maallistuneessa kulttuurissa kristinuskon perinteinen sanoma ei myy, joten seurakuntalehti tarjoaa vaihtoehdoksi kristinuskoa lääkkeeksi ihmisen eksymisestä johtuvaan pahoinvointiin. Mainostamalla vihan kieltä, lehti pyrkii tekemään tarpeelliseksi vesitetyn version rakkauden kielestä ja siten oman olemassaolonsa. Rinnekankaan mukaan *Kirkko ja kaupunki* on siten jälleen yksi esimerkki instituutiosta, joka kulttuurin perimmäisten arvojen vaalimisen sijaan on myynyt itsensä markkinavoimille.

Alussa oli hiljaisuus

Kaupallistumisen lisäksi rakkauden kielen kohtalo on yksi esimerkki ilmiöstä, jota Rinnekangas kutsuu **Mikael Enckellin** (1932-) tapaan sanojen laihtumiseksi (128). Tällä hän viittaa niin sanojen kuin ajattelunkin, sikäli kun ne ovat erotettavissa toisistaan, latistumiseen. Kulttuurin ja ennen kaikkea ihmisyyden eri ulottuvuudet pinnallistuvat ja menettävät syvemmät merkityksensä. Kaikesta tulee keskenään vaihtokelpoista, mistä juuri väkivaltaviihde on oiva esimerkki. Maailmalla näkyvyyttä saanut pohjoismainen rikoskirjallisuus sekä sen inspiroitavat televisiosarjat ovat kaikki jokseenkin samasta puusta laskelmoiden veisteltynä. Sama pätee toki moneen muuhunkin populaarikulttuurin osa-alueeseen. Oletan että vain asiaan vihkiytyneet kykenevät erottamaan toisistaan erilaiset niin kutsutut tositelevisio-ohjelmat tai erehdyttävästi samankaltaisten osallistujien välillä väkisin eroja luomaan pyrkivät televisioidut kilpailut.

Rinnekankaan mukaan olisi kuitenkin virhe nähdä kyseen olevan ainoastaan populaarikulttuurin ongelmasta, vaikka populaarikulttuurissa ilmiö saakin selkeimmän ilmiasunsa. Syitä on haettava huomattavasti syvemältä kulttuurin rakenteista. Kuten Rinnekangas asian omintakeiseen tyyliinsä muotoilee:

"Lihavan sanan – monitasoisen, spiraalisen ilmaisun – paikan on lauseissamme ottanut laiha sana, joka siemensyöksyn tavoin on hyvin efektiivinen ja nopea, mutta yksitasoinen samalla tavoin kuin on tehokkuusaikakautemme kaikkein käytetyin arkimantra 'action', niin arkisen elämän kuin monistetun valokuvan, jättikankaalle heijastuvan elokuvan ja muun luovan ilmaisun alalla." (128–129)

Kun kaikkialle leviävää viihteellistymistä ja markkinoiden logiikkaa aletaan käsitellä taiteessa, on lopputuloksena helposti taiteen viihteellistymisen ja tuotteistamisen. Populaarikulttuuri on Rinnekankaan kaipaamaan perimmäisten kysymysten käsittelyyn liian yksiuolotteista, kun taas ajattelemaan haastava taide ei myy eikä siksi kykene tavoittamaan suurta yleisöä. Taiteen tuottajat pyrkivät ratkaisemaan ongelman tuomalla pehmopornografian ja väkivaltaviihteen kuvaston teatteri- ja oopperalavoille. Toisin sanoen taiteen lihava kieli pyritään laihduttamaan markkinoiden vaatimusten mukaiseksi – ja kuten tiedämme, toisinaan sama vaatimus asetetaan myös taiteen lihavan kielen käyttäjille itselleen.

Kadonneen kielen analyysi kulttuuriamme riivaavasta kollektiivisesta hypnoosista on ensi alkuun hämmäntävää ja paikoin turhauttavaakin luettavaa. Ilmiön teoretisointi vaikuttaa kyseenalaiselta osin siksi, että Rinnekangas nojaa niinkin omalaatuisten kirjoittajien kuin Mestari Eckhartin ja **Carl Gustav Jungin** (1875-1961) teksteihin, aiemmin mainittujen kirjailijoiden lisäksi. Merkilliseltä tämä tuntuu ennen kaikkea siksi, että viittaukset monenkirjavaan kirjalliseen aineistoon vaikuttavat jonkinlaiselta pyrkimykseltä osoittaa kirjoittajan oma kokemus länsimaisen ihmisen alemmuuden tilasta oikeaksi tai vähintäänkin oikeutetuksi. Näin siitäkin huolimatta, ettei teoksesta löydy oikeastaan minkäänlaista lähdekritiikkiä, minkä seurauksena joidenkin ajattelijoiden, kuten Arendtin ja Jungin, valjastaminen saman asian ajamiseen vaikuttaa aatehistoriallisesti kyseenalaiselta siirroilta.

Monta tietä samaan johtopäätökseen

Esseistin vapaus synnyttää helposti assosiativisen kaaoksen ja tämä tuntuu aluksi olevan myös *Kadonneen kielen* ongelma. Selvyys yllättävien assosiaatioiden aiheuttamaan sekasortoon löytyy kirjan jälkipuoliskolla, jolloin tarina saa mielenkiintoisen omaelämäkerrallisen käänteen. Rinnekankaan kertoessa, miksi sanoilla on hänelle niin suuri henkilökohtainen merkitys, paljastuu teoksen pinnanalainen, dialektinen, rakenne alkupuoliskossa hahmoteltujen palasten lokahtaessa paikoilleen. Yleisen tason analyysistä edetään yksityisen tason anekdoottien kautta näiden vuorovaikutuksen tarkasteluun. Tätä kautta niin yksityinen kuin yleinenkin saavat oikeutuksensa ja teos osoittautuu matkaksi kulttuurin, ihmisyyden, yksilön ja kielen sisimpään. Nämä auttavat omalta osaltaan synnyttämään assosiaation *Jumalaiseen näytelmään*, johon maininnat syvenevästä spiraalista sekä oppaina toimivista kirjailijoista saattavat hyvinkin olla tietoisia viittauksia.

Kulttuurikonservatiiviset lukijat suhtautunevat myönteisesti alkupuoliskon madonlukuihin, mutta liberaalimpi osa yleisöstä kokee analyysin vanhakantaiseksi. Kolmanteen ryhmään kuuluvat hyväksynevät kritiikin, mutta ovat huolissaan siitä, miten hassulta vanhoilta jääriltä se saa heidät vaikuttamaan. Lohtua kirja tarjoaa kaikille lukijoille osoittamalla, miten monia eri teitä samoihin johtopäätöksiin voi päätyä. *Kadonnut kieli* todistaa jälleen kerran, että ensivaikutelma on usein pettävä ja näennäisen vähäpätöisissä yksityiskohdissa saattaa piillä avain kaikista tärkeimpien kokonaisuuksien ymmärtämiseen. Teos tarjoaa lukijalle oivan lähtökohdan ajattelulle ja on siten suositeltavaa luettavaa kaikille kulttuurin ja ihmisyyden kohtalonhetkistä kiinnostuneille.

Lisätietoja:

- [Kirja kustantajan sivulla](#)
- [Arvio teoksesta Kajawan sivulla](#)